wrocławskie
centrum rozwoju
społecznego

FORMULARZ SZACOWANIA RYZYKA CYBERPRZEMOCY RÓWIEŚNICZEJ

Arkusz służy do wstępnej weryfikacji sytuacji, w których istnieje podejrzenie, że uczeń padł ofiarą cyberprzemocy (przede wszystkim – cyberprzemocy rówieśniczej). Narzędzie ma charakter pomocniczy i służy uporządkowaniu obserwacji poczynionych przez pracownika oświaty (np. nauczyciela, psychologa, dyrektora).

UWAGA: Każdy punkt zawiera wersję odpowiedzi: „Innymi słowy". W tej kategorii przedstawiony jest sposób ujęcia pytania, który najprawdopodobniej sformułuje Policja, dopytując o dany rodzaj cyberprzemocy. **Dlaczego to ważne?** Bo język, którym posługujemy się na co dzień, różni się od słów i sformułowań prawnych używanych przez służby, a to może rodzić nieporozumienie lub powodować sytuację, w której policja nie znajdzie podstaw, aby danej sprawie nadać bieg.

CZĘŚĆ I: LISTA PYTAŃ DIAGNOSTYCZNYCH (ANALIZA SYTUACJI)

Dyrektor lub nauczyciel powinien odpowiedzieć na poniższe pytania, analizując konkretne zdarzenie lub zachowanie ucznia:

1. Czy treści słowne skierowane do ucznia zawierają wulgaryzmy, wyzwiska lub mają na celu jego poniżenie? (przemoc psychiczna lub słowna).

Innymi słowy: Czy wobec osoby pokrzywdzonej kierowane są sformułowania o charakterze obelżywym, naruszające jej godność osobistą? (Znieważenie – art. 216 KK lub zniesławienie art.212 KK).

2. Czy uczeń zgłasza, że boi się przychodzić do szkoły lub uczestniczyć w lekcjach ze względu na zachowanie rówieśników w Sieci lub w realnym życiu?

Innymi słowy: Czy zachowanie sprawców wzbudza u pokrzywdzonego uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jego prywatność? (Stalking – art. 190a KK).

3. Czy nastąpiło upublicznienie lub groźba upublicznienia intymnych, kompromitujących lub przerobionych zdjęć/filmów z udziałem ucznia? (naruszenie sfery prywatnej)

Innymi słowy: Czy doszło do bezprawnego utrwalenia lub rozpowszechnienia wizerunku osoby nagiej lub w sytuacji intymnej? (Utrwalanie/rozpowszechnianie wizerunku – art. 191a KK).

4. Czy uczeń jest systematycznie wykluczany (izolowany, stygmatyzowany) z grup klasowych w mediach społecznościowych lub ignorowany w komunikacji cyfrowej?

Innymi słowy: Czy podejmowane są celowe działania zmierzające do izolacji pokrzywdzonego, noszące znamiona uporczywego nękania?

5. Czy wobec ucznia stosowany jest szantaż (np. groźba ujawnienia tajemnic) lub zastraszanie online?

Innymi słowy: Czy sprawca stosuje groźbę bezprawną w celu zmuszenia pokrzywdzonego do określonego działania lub zaniechania? (Zmuszanie/Szantaż – art. 191 KK).

6. Czy uczeń zgłasza myśli samobójcze lub tendencje do autoagresji w związku z sytuacją rówieśniczą?

Innymi słowy: Czy na skutek podejmowanych działań pokrzywdzony targał się na własne życie lub doznał ciężkiego uszczerbku na zdrowiu psychicznym? (art. 190a § 3 KK).

7. Czy treści hejterskie są powielane przez wiele osób?

Innymi słowy: Czy czyn ma charakter publiczny, a treści są rozpowszechniane w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi nieokreślonej liczbie osób? (zniesławienie art.212 KK)

8. Czy sprawcy podszywają się pod ofiarę, tworząc fałszywe profile lub wysyłając wiadomości w jej imieniu?

Innymi słowy: Czy sprawca podszywa się pod osobę pokrzywdzoną, wykorzystując jej wizerunek lub dane osobowe w celu wyrządzenia jej szkody? (Kradzież tożsamości – art. 190a § 2 KK).

9. Czy uczeń wykazuje nagłe zmiany w zachowaniu: stał się apatyczny, ospały, wycofany lub agresywny?

Innymi słowy: Czy u pokrzywdzonego wystąpiły psychosomatyczne następstwa czynu zabronionego, wpływające na jego codzienne funkcjonowanie? (rozstrój zdrowia art. 157 KK może dotyczyć zarówno fizycznego uszkodzenia ciała, jak i zaburzeń lękowych)

10. Czy uczeń reaguje lękiem lub silnym pobudzeniem na powiadomienia w telefonie lub korzystanie z komputera?

Innymi słowy: Czy u pokrzywdzonego występuje reakcja lękowa bezpośrednio powiązana z narzędziem służącym do popełnienia czynu zabronionego? (rozstrój zdrowia art. 157 KK może dotyczyć zarówno fizycznego uszkodzenia ciała, jak i zaburzeń lękowych)

11. Czy uczeń ma trudności z koncentracją i odnotował nagły spadek wyników w nauce bez wyraźnej przyczyny?

Innymi słowy: Czy na skutek działań sprawcy doszło do istotnego obniżenia sprawności intelektualnej lub zdolności do nauki u ucznia/osoby małoletniej? (rozstrój zdrowia art. 157 KK może dotyczyć zarówno fizycznego uszkodzenia ciała, jak i zaburzeń lękowych)

12. Czy sytuacja ma charakter powtarzalny, a nie incydentalny?

Innymi słowy: Czy działanie sprawcy cechuje uporczywość oraz długotrwałość (ciągłość czynu)? (art. 190 kk czyli stalking w związku z art 12 kk czyli czynem ciągłym)

13. Czy istnieje wyraźna nierównowaga sił (np. grupa przeciwko jednostce, uczeń starszy przeciwko młodszemu)?

Innymi słowy: Czy występuje rażąca dysproporcja sił pomiędzy stronami, wskazująca na działanie w celu poniżenia lub udręczenia ofiary? (art. 18 kk współsprawstwo)

14. Czy uczeń stara się ukryć ekran telefonu/komputera przed dorosłymi, reagując przy tym nerwowo?

Innymi słowy: Czy pokrzywdzony wykazuje zachowania obronne polegające na ukrywaniu dowodów przestępstwa ze strachu przed eskalacją? (art.7 kpk daje podstawę oceny przez sąd takiego opóźnionego ujawnienia dowodów, ukrywanych pod wpływem strachu)

15. Czy rodzice ucznia sygnalizują, że dziecko zamyka się w pokoju i płacze po powrocie ze szkoły lub po sesjach online?

Innymi słowy: Czy osoby najbliższe potwierdzają wystąpienie u pokrzywdzonego objawów klinicznych rozstroju zdrowia psychicznego? (jest to istotny materiał dowodowy w sprawie wraz z opinia biegłych, oceniających rozstrój zdrowia)

CZĘŚĆ II: WNIOSKOWANIE I PROGI ALARMOWE

- Pozytywna odpowiedź na dowolne pytanie z zakresu 1–8: Sytuacja wymaga natychmiastowej interwencji. Są to sygnały wysokiego ryzyka, wskazujące na bezpośrednie zagrożenie bezpieczeństwa i zdrowia psychicznego ucznia.
- Pozytywna odpowiedź na dowolne pytanie z zakresu 9–12: Sytuacja powinna wzbudzić czujność. Warto przyjrzeć się bliżej zachowaniu ucznia. Wskazana może być rozmowa z uczniem, rozmowa z opiekunami/rodzicami, a także wsparcie psychologa lub pedagoga szkolnego.
- Pozytywna odpowiedź na przynajmniej 3 pytania z całej listy: Istnieje uzasadnione podejrzenie hejtu. Należy uruchomić wewnętrzne procedury szkolne i objąć ucznia opieką.

CZĘŚĆ III: ŚCIEŻKA POSTĘPOWANIA (GDZIE ZGŁOSIĆ?)

W przypadku wystąpienia sytuacji z punktów 1–8 warto rozważyć podjęcie poniższych kroków.

a. Wewnątrzszkolny Protokół Interwencyjny

- **Działania:** Niezwłoczne powołanie zespołu specjalistów (psycholog, pedagog, wychowawca) w celu **zabezpieczenia materiału dowodowego** (zabezpieczenie logów, zrzutów ekranu, nośników danych) oraz sporządzenia notatki służbowej z opisem zdarzenia.
- **Rozpytania:** Przeprowadzenie oddzielnych rozmów z opiekunami prawnymi ofiary, sprawcy oraz świadków w celu wdrożenia planu pomocy poszkodowanemu i wyciągnięcia konsekwencji statutowych wobec sprawcy.

b. Zawiadomienie Sądu Rodzinnego (Wydział Rodzinny i Nieletnich)

Szkoła ma obowiązek zawiadomienia Sądu Rodzinnego (Wydziału Rodzinnego i Nieletnich) w konkretnych przypadkach określonych przez Ustawę o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich oraz Kodeks postępowania karnego.

Dyrektorowi, który wiedząc o popełnieniu czynu karalnego lub rażącej demoralizacji, nie dopełnia obowiązku zawiadomienia odpowiednich organów, grozi odpowiedzialność karna z **art. 231 KK (niedopełnienie obowiązków służbowych)**. Szkoła musi zgłosić sprawę do Sądu zawsze wtedy, gdy zachowanie ucznia nosi znamiona przestępstwa lub gdy standardowe metody pedagogiczne nie przerywają procesu jego demoralizacji.

Chodzi tu przede wszystkim o wystąpienie okoliczności wskazujących na **demoralizację nieletniego** (np. systematyczne naruszanie zasad współżycia społecznego) lub popełnienie przez nieletniego (osobę między 13. a 17. rokiem życia) **czynu karalnego** (np. stalking – art. 190a KK, znieważenie – art. 216 KK). Szkoła może skierować pisemny wniosek do Sądu o wgląd w sytuację nieletniego i zastosowanie środków wychowawczych.

3. Zawiadomienie Policji lub Prokuratury

Szkoła powinna zgłosić podejrzenie popełnienia przestępstwa ściganego z urzędu lub na wniosek (w przypadku osób poniżej 17. roku życia). Szkoła powinna zgłaszać także sytuacje **bezpośredniego zagrożenia dóbr chronionych prawem** (np. groźby karalne – art. 190 KK, utrwalanie treści intymnych – art. 191a KK, myśli samobójcza, autoagresja, rasizm, mowa nienawiści – art. 256 i 257 KK). Nawet jeśli przestępstwo jest ścigane na wniosek lub z oskarżenia prywatnego (np. znieważenie), policja i **prokurator mogą objąć taki czyn ściganiem z urzędu**, jeżeli uznają, że wymaga tego interes społeczny (np. drastyczny hejt w szkole prowadzący do próby samobójczej).

UWAGA: Szkoła nie posiada kompetencji ani narzędzi prawnych (takich, jak dostęp do numerów IP i danych od operatorów), by samodzielnie rozstrzygać o winie sprawcy. Samodzielna selekcja incydentów przez pedagogów grozi błędem w ocenie realnego stopnia zagrożenia oraz odpowiedzialnością karną za niedopełnienie obowiązków. Każde zawiadomienie buduje niezbędną ścieżkę dowodową, pozwalając służbom na wykazanie ustawowej uporczywości działań sprawcy. **Przekazanie zgłoszenia policji lub prokuraturze gwarantuje obiektywizm i odsuwa od szkoły ryzyko zarzutów o stronniczość w konflikcie rówieśniczym**. Ostateczna ocena, czy dany czyn wyczerpuje znamiona przestępstwa, należy wyłącznie do organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Opracowano na zlecenie Wrocławskiego Centrum Rozwoju Społecznego

we współpracy z podmiotami:

Centralne Biuro Zwalczania Cyberprzestępczości

Fundacja Dom Pokoju

MOPS we Wrocławiu

OIRP we Wrocławiu

Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej